

túdós Barátimnak örökké fennmaradando igyekezetek szerént, kik édes Anyanyelvünknek az úgy nevezett *Hadi Történetek*¹ írásával való hasznos fényesítésére nem tsak éjjeleket nappalokat szentelték fel, hanem önnön szükségekkel nem gondolván (szabad légyen azt nékem egyszer háladó képpen ki-mondanom, a' mit ezen érdemes két Hazafi örömet titokban tart) kevés vagyonnjaikat, 's úgy szólván véres verejtéjeknek⁹ árát az olyan Úgyefogyott magyar Ifjajknak tanítására áldozzák, kiket vagy a' réz-metszésre, vagy más ékes Tudományokra hajlandóknak esmérnek; 's annak kezéből fogadom azt el kinek szive Hazája' boldogsága felett tiszta magyar vérrel meg-telvén, az ilyen örvendetes lépésekr[e]¹⁰ könyvez; ki a' Magyar Tudományosságban meg-öszülvén, annak üzésére több Hazámfiainak¹¹, nékem-is példás vezérlóm vala. – Valóban hogy szomjú Hazám óhajtott boldogságához juthasson, nem kívánok néki jobb Hazafiakat *Bárótzinál, Görögnél, Kerekesnél*, – Kiknek szívességébe, 's több tudós Hazámfiainak barátságába magamat ajánlom.

Ezen Beszédet két újjonnan dolgozott, 's hozzánk a' meg vizsgáltság végett már fel is küldött Magyar Grammatikának szemléléséből származott örvendezés; egy jó Magyar Szótárnak készülhetéséről való tanátskozás; 's egy kis oszonna követte, (melly a' büti naphoz is volt alkalmaztatva, a' vallás' külömbségére nézve.) – Nem a' tsupa szokás; hanem a' buzgó hazafiúi örömmek ereje okozta, hogy poharakat emellyen a' kis Gyülekezet, a' két Magyar Hazáért, annak boldogsága' fő eszközeinek jó Királyunk, 's Nádor-Ispányunknak virágzó életékért; Magyar Mecenássainkért; 's Nemzetünk' javára dolgozó minden Hazafi Társainkért. – 9 órakor lett vége ezen örvendetes kis Gyülésnek; mely kitsin kezdetet hogy idővel nagy vég követ-hessen, szívünkéből óhajtuk.

Emendálások:

1. Lélektudományok
2. elevenségere
3. Ferjfiúnak
4. leg-regibb
5. leg-jobbnál
6. tudnüllik
7. foglatoskodik
8. Tudományok
9. verejtéjeknek
10. lépésekre
11. Hazámfiainak

DEBRECZENI ATTILA

Mátyási József cenzúrázott sorai. A Kecskeméti Református Könyvtárban Mátyási József két verseskötetének (*Semminél több valami*¹ (A 1206/1), *Verseinek folytatása*² (A 1206/2)) példányaiba utólag be van kötve pár lap, amin a cenzúra által kitorölt részek olvashatók. A köteteket 1837 júniusában ajándékozta az akkori Kecskeméti Református Líceumnak a szerző, amit Szabó Sándor, a liceum rektora jegyzett be a *Semminél több valami* elejére:

„Ezen példányával munkájának, mely a beleiktatott pótlékok és jegyzékek által az autographummal mindenben egyenlővé tétetett, 1837-i júniusban ajándékozta meg a 73 éves tisztes szerző a Kecskeméti Reform. Lyceum könyvtárát.”

¹ MÁTYÁSI József: *Semminél több valami*. Pozsony, 1794.

² MÁTYÁSI József: *Verseinek folytatása*. Vác, 1798.

A kötetekben nemcsak a cenzúra által kihúzott sorok találhatóak, hanem a sajtóhibákat is kijavította a szerző, elsősorban a második kötetben, az elsőben csak azokon a helyeken, ahol a cenzúrázott sorokat visszaírta, ezen felül pedig a kötetek végére a versek címét és a verssorok, valamint a cenzúrázott sorok számát is összeírta. Ezek szerint a kötetekből összesen 54 sort (ez a nyomtatásban két sorba van tördelve) húzott ki a cenzor, ebből 45-öt az első kötetből, 9-et a másodikból. A cenzúrázott sorok részletes vizsgálata előtt érdemes a korabeli cenzúráról is szólni.

A cenzori elveket Franz Karl Hägelin³ (1735–1805) határozta meg, aki 1782-től kezdve főleg színműveket ellenőrzött. Egy mű politikai és erkölcsi tekintetben véthetett a hatalom elvárásai ellen, részletesebben:

1. Az állam ellen:

- a demokrácia dicsőítésével, az uralkodók bírálásával, a nemzetek elleni uszítással,
- a katonaságról csak pozitívan nyilatkozhatott a szerző,
- a párbaj és az öngyilkosság elítélendő, kivéve az ókori drámákban,
- természetellenes bűnökről és rossz szülőkről sem lehetett írni.

2. Az erkölccsel szemben:

- a házasságtörés, törvénytelen kapcsolatok, a kerítés, a gyermekgyilkosság nem szerepelhetett a művekben,
- az egyházi élet kifejezései kerülendők voltak,
- a francia forradalomra sem utalhatott a mű,
- a *szabadság, egyenlőség, felvilágosodás* nem kívánatos kifejezések voltak.

A cenzúra által kihúzott versrészletekben szinte mindegyik „hibára” olvashatunk példákat.

II. József szervezte át 1782-ben a cenzúrát Magyarországon, ami a magyar kancellária és a helytartótanács befolyásával történt. Korábban a vallásügyi bizottság foglalkozott vele, most átkerült a tanulmányügyi bizottság fennhatósága alá. Az addigi pozsonyi cenzúra, ami két exjezsuitából állt, megszűnt, helyette a helytartótanács mellett állítottak fel revizori hivatalt. Egy revizor végezte a katolikus könyvek revízióját, egy actuarius az egyéb könyveket, és még egy szolga segédkezett mellettük. Később több munkatárssal bővült a hivatal létszáma. Az egyetemeken és akadémiákon is működött egy-egy revizor, a munkájukat a helytartótanács irányította. 1783. január 31-től II. József a gimnáziumok igazgatóit is megbízta cenzori feladatok ellátásával.

Az országban kinyomtatásra kerülő kisebb jelentőségű könyveket a helytartótanácsi referens cenzúrázta, a fontosabbakat a bécsi cenzúra. A bécsi cenzúra döntései mérvadók voltak Magyarországon is, csak az ott nem ismert könyveket kellett cenzúrázni a magyar hivatalban. A liberálisabb szellem is teret kapott a magyar cenzúrában a vallásügyi bizottság kizárása miatt, persze a revizorok egy része még mindig papság soraiból került ki, így néha a magyar cenzúra szigorúbb volt, mint a bécsi. Ez egy idő után enyhült, és fellendülhetett a könyvnyomtatás. II. József korában a területükön kiadott könyvekből köteles volt a törvényhatóság 3-3 példány felküldeni a helytartótanácsához.

II. Lipót 1790-es rendeletében a reakció céljainak szolgálatába állította a cenzúrát, vagyis minden olyan művet betiltottak, ami a legcsekélyebb kritikát gyakorolta az egyház, az állam, vagy az uralkodó felett és a kételkedés vágyát vonhatta maga után. I. Ferenc is követte ezt az elvet.

A revizori hivatal 1784-ben átköltözött Budára. A könyvkereskedők a helytartótanácsától kéthetenként kapták meg az engedélyezett könyvek jegyzékét, a tiltottakat viszont csak a revizorok ismerték.

³ MÁLYUSZNÉ CSÁSZÁR Edit: *Megbíráltak és bírálók. A cenzúrahivatal aktáiból (1780–1867)*. Bp. 1985. 5–10.

Csak a királyi privilégiummal rendelkező nyomdák adhattak ki könyveket, a magánnyomdákat bezárták, valamint azokat, ahol cenzúrázatlan, veszélyes könyveket nyomtattak. Kötelesek voltak minden műből 3 példányt a revizornak átadni. Ők küldték el negyedévenként a kerületi főigazgatónak, aki továbbította a helytartótanácsnak.

„1793-ban kimondták, hogy a revizorok nem adhatnak engedélyt olyan mű ki-nyomtatására, amely vallást, erkölcsöket, a királyi jogokat, rendeleteket vagy a köz-jogot érinti, hanem az ilyen kéziratokat megjegyzéseikkel a helytartótanács-
hoz kell beküldeniük, az pedig – meghallgatva a revizori hivatal véleményét – dönt, illetve jelentést tesz az uralkodónak.”⁴

Az eredeti revizori jelentések tisztázva kerültek a könyvvizsgálati osztály iratai közé. Mátyási kötetéről viszont nem találtam részletes jelentést, talán, mert a versekben csak néhol találtak kifogásolni valót, és Mátyási politikai szempontból nem tartozott a veszélyes írók közé. A tanács-
ülési jegyzőkönyveket tartalmazó 1794. évi kötetben található pár utalás a *Semminél több valami* kötetre. Az 1794. július 29-i jegyzőkönyv szerint az áprilistól júniusig a Wéber Simon Péter nyomdájában megjelent könyvekből 3 példányt a revizori hivatalnak beküldött Pozsony városa. A könyvek között Mátyási verseskötete az első a felsorolásban. A bejegyzéshez hozzáfűzi a jegyző-
könyv, hogy a könyveket elküldik Bécsbe és a budai revizori hivatalnak felülvizsgálatra, hogy a megjelölt részeket megvizsgálják.⁵ A levéltári iratban nincs több említés az első kötetéről, a másod-
dik kötet pedig egyáltalán nem fordul elő.

A *Semminél több valamiben* levő „Második Józsefnek hét első esztendeje” című versből húzott ki a legtöbbit a cenzúra, annak is negyedik részéből, ami II. József vallással és egyházi ügyekkel kapcsolatos rendeleteit dicséri Mátyási, elsősorban a türelmi rendeletnek örül a költő, mivel ő is református volt. További rendeletek korlátozták az egyházi vezetők hatalmát, a pápa befolyása csökkent, a barokkos egyházi díszítéseket klasszicista módon egyszerűsítették, az egyházat az állam alá rendelte II. József.⁶ A vers negyedik szakasza a következő sorokkal kezdődik: „Láttunk eddig Királyt világi formában: / Tiszteljünk ezután papot koronában. / Előbbeni nevét azért meg-
másolom, / Mivel Királyomból léssen Apostolom.”, vagyis ezek a sorok jól jellemzik, hogy miről lesz szó ebben a szakaszban.

A katolikus egyházra vonatkozó kritikák miatt több nagyobb részt törölt a cenzúra ebből a sza-
kaszból. Az első kihúzott rész homályosan utal valamiféle papi bűnre, de általánosan vonatkozhat a papok és szerzetesrendek elveikkel és hittételeikkel szemben álló életmódjára. Nem találtam utalást a felvilágosult uralkodóról szóló könyvekben erre a „szörnyűsége”re. A következő rész könnyebben megfújható, mert utal a pápa bécsi látogatására, ami a katolikus egyház hatalmát csorbító intézkedé-
sek után történt. A rendek feloszlata után a világi szolgálatban megbízhatóbbak a papok: „Mert most a hetedik Szent Sákramentomban / Tisztábbak, mint voltak a bordély-klastromban”. Látható, hogy elég vaskosan fogalmaz Mátyási, de nem csak az idézett részben. A következő két sorban lévő „Szűz” a vallást személyesíti meg, és a vers korábbi soraiban II. Józsefnek panaszodik a papokról.

Örömmel írja a költő, hogy két nagy malomkőtől szabadult meg a világ, az egyik Képmutató a másik Heverő, amiből az első a jezsuita rend lehet, akiket máshol is kritikával illet a szerző: „Amely kevélykedett a Jézus nevével, / Majd az egész földnek veszedelmével”⁷, mert szerinte túlságosan beleártották magukat a politikába, és nem azzal foglalkoztak, amire hivatva voltak. A

⁴ FELHŐ Ibolya – VÖRÖS Antal: *A helytartótanácsi levéltár*. Bp. 1961. 218–230.

⁵ Magyar Országos Levéltár, Departamentum Revisionis Librorum (C60), Protocolla A11, 1794, 16683.

⁶ FEJTŐ Ferenc: *II. József*. Bp. 1997. 279–286.

⁷ MÁTYÁSI József: *Semminél több valami*. Pozsony, 1794. 124.

második a szemlélődő rendekre vonatkozhat, mert őket is feloszlatta a király, csak a hasznos rendeket tartotta meg. A harmadik, csupán két sornyi kihúzás a papság simóniákus viselkedését ítéli el, valamint azokat, akik ezt támogatták, vagy megtúrták.

Szintén hosszabb szövegrészleteket tartott erős hangúnak a cenzúra a „Búcsúzó érzékeny játékok”-ban, ahol egy katonának álló író a katonaságot kritizálja. Ezeket a részeket nem vették ki a rövid „verses drámá”-ból, megelégedtek azzal, hogy a szerző átírta. Az eredeti változat csupa negatívumot vonultat fel az egyszerű katona életéből, az átírat viszont a pozitív dolgokat emeli ki, vagy a katonai dicsőséget magasztalja. Az életet többre becsüli minden dicsőségnél, mert a hazát jobb élve szolgálni, mint halva. A katonaságot ismerő hadnagy (a „dráma” másik szereplője) is azt válaszolja, hogy igazat mond ítéletében. Ezek után nem csodálkozhatunk azon, hogy a cenzúra átköltette a sorokat. A további részekben az uralkodó is a kritika célpontjává válik: „S kétséges mentség is ölni szabadjára / Csak egy nagyravágó lélek rovására.”

A második kötet első verse már II. József halálára íródott 1790-es vers, amiből szintén törölte a cenzúra a képmutatóról és heverőről szóló sorokat, de emellett a türelmi rendelet előtti állapotra vonatkozó gúnyos sorait is kifogásolták.

Az bécsi és erdélyi utazásról költött részletes leírás soraiban az egyik helyen ismét a „kalapos király”-t dicséri, kiemelve felvilágosult gondolkodásmódját; ugyanis miközben az uralkodó a „fényesség”, egyesek még mindig „homályban” élnek, közöttük Szaicz Leó szervitarendi szerzetes⁸. A Kismartonban letelepedett német szülők magyarnak nevelték fiukat, felnöve a bécsi testőrírókat is megismerte. 1779-től Egerben élt – Mátyási gúnyosan „egri emberké”-nek nevezi –, és ekkor közölte „Igaz Magyar” című publikációsorozatát a *Magyar Kurír*-ban. Nem teljesen egyértelmű, hogy mért törölte ki a cenzúra a sorokat, mert Szaicz Leó a németek törekvéseivel sosem értett egyet, gyakran kritizálta őket írásaiban, bár elsősorban II. József politikáját nem szívlelhette, hiszen felosztatot sok szerzetesrendet, továbbá az abszolutisztikus törekvéseit is ellenzi a felvilágosult szellemmel együtt. A „kalapos király” szemben áll az Árpád-házi szent királyok hagyományával, akiket megkoronáztak.

A fent említett írásában az igaz magyar az, aki tiszteli Máriát, a magyarok Nagyasszonyát, tehát katolikus. Ehhez kapcsolódik, hogy az ősök hitét követi a becsületes magyar ember, vagyis a németektől származó protestáns hitű eleve nem lehet az. Talán ez a gondolat sor már szimpatikus volt az Udvar számára, ezért Szaicz Leó nem lehetett Mátyási gúnyos megjegyzéseinek a céltáblája, főleg, hogy szerzőnk a szervita elleni dühét hosszú lábjegyzetben csillapítja.

Merészen nyilatkozik Mátyási a kötetben szereplő utolsó cenzúrázott sorban: „Erővel kell bánni az olyan erővel, / Fővé lett, nem pedig választott fővel.” Mindenki számára világos, hogy egy ilyen megjegyzés semmilyen formában sem volt kívánatos. A bevezetőben említett elvek alapján, valamint az I. Ferenc által hozott szigorítások keményen üldözték az ilyen megnyilatkozásokat, hiszen a francia forradalom eszméivel voltak kapcsolatban.

Láthattuk, hogy elsősorban a felvilágosodás eszményét nem tűrte a cenzúra, és emellett a II. Józsefhez kötődő rendeleteket dicsérő sorokat, amik az egyházat és az államot is kellemetlenül érintették. Az bizonyos, hogy nem sok gondja lehetett a cenzúrának Mátyásival, nem tartozott a „veszélyes” írók közé, de versei ezekkel a kiegészítésekkel teljesekek.

A alábbi sorokban a kötet (*Semminél több valami: I., Verseinek folytatása: II.*) és oldalszám megadásával következnek a kitörölt részek. Mindegyik rész előtt dőlt betűkkel áll két cenzúrázatlan sor a törölt részek könnyebb szövegbe helyezése végett. A szerző helyesírása helyett a mait alkalmaztam, és a nagy kezdőbetűs írásmódot csak a szimbolikus értelműek szavaknál és a sorok elején tartottam meg.

⁸ LESKÓ József: *Szaicz Leó, a katolikus újságírás úttörője*. Bp. 1898.

I/127.

*De nem csuda: csuda nem is történhetett,
Míg egy csudatévő JÓZSEF nem született.
Már az oltár körül szolgálók sincsenek,
Éli fiainak akik segítsenek? I Sám. II.*
Úgy vagyok, mert sokat húslopánság kapott
A templom gazdája, kiket el is csapott.
Ritkán is vált benne olyan, ki Istent félt,
Mint az okos ember, mikor *Ezópus* élt,
Aki fényes délben gondos vigyázással
A piacon embert keresett lámpással.
Sokan a vén bűnnek voltak tanítványi,
A külső setétség fajtalan leányi,
Kiknél azért állott a szentség fedele,
Hogy undokságokat palástolják vele.
A színlett szüzesség álarcás ruhája
Szemfényvesztéseknek volt hazug lárvája,
De a fenn pillogó nagy áhíthatóság
Szentségnek mutatta, ami volt gonoszság.
Rólok többek közt ha megkérdelem Budát,
Suttog természetet reszketető csudát.
Borzad a haj és vér olyan szörnyűségen,
Hidegtelelés támad mind földön mind égen.
Miért említeném ama *Halászatot*,
Hol a háló fogott örök gyalázatot?
Úgy is e véteknél kemény papirossa
Betűit a *Duna* soha le nem mossza.
Jobb hát az emberek eszekből kitörlik,
Mert az emlékezet ilyektől csösmörlik.

I/132.

*Bizony vagy a Lélek, ki Dávidban síra,
Vagy a kéz, mely régen Balthásárnak íra.*
Ezeknek is bűnök annyira eláradt,
Hogy a hosszútűró mintegy belefáradt,
Azért rútságoknak kűtfejét felbontá,
Fertelmességeket fenéig kiontá;
Mert az Isten ugyan vétkezni engedhet,
De a határon túl egy bűnt sem szenvedhet.
Hogy meggátolhassa, kinyilatkoztatja,
Bölcsessége szerint jóra igazgatja;
Mert most a hetedik Szent Sákramentomban
Tisztábbak, mint voltak a bordélyi-klastromban.
Azolta kezd a Szűz bánattól ürülni,
A sillyedező föld terhétől könnyülni.
Mivel meg szabadult két nagy malomkötől,
Egy *Képmutatótól* és egy *Heverőtől*.

I/145.

*Tapasztaltatok azt főképpen ti, céhek!
Országunk kertébe munkálkodó méhek,
Kiknek mézetekkel élt sok korhely here;
Bár jó virágról gyakran gazra vere.*

I/220.

GYURKA

(amelyek ezen jel alatt négy oldalon következnek, míg a cenzúra miatt változtatni nem kellett, így voltak:)

Szép a katonának neve s öltözete,
De bezzeg nyomorult rabság az élete,
Eladja a kincsnél drágább szabadságot,
Mely nélkül pokolnak tartom a világot.
Eszközévé válik olly cselekedetnek,
Amely ellenére van a természetnek.
Oskolás gyermekség holtig állapotja,
Az igazság a vas, vagy a káplár botja.
Kicsiny hibáját is nagy bűnre tekerik,
S mint a két fenekű dobot úgy elverik.
Ritkán adnak helyet a helyes mensségnek,
Mert azt magyarázzák engedtelenségnek.
Csekély okért sokat szenved ott az alfel,
Osztán annyi terhet majd ingyen vállal fel.
Mert nehéz élni nyolc kilenc krajcáron,
S az élet felette olcsó annyi áron.
Ha a Harcon nem vesz, nyomorító sebet
Kap, s elküldik mintegy fogatlan vén ebet.
Tíz, húsz esztendei szenvedése bére
Abból áll, hogy itthon koldul vénségére.
Megengedjen az Úr rossz természetemnek,
S az igazat bátran ki mondó nyelvemnek:
De akkorra hagyom huszárúrá létemet,
Mikor az által kell mentenem fejemet,
És sem magam, sem más esze s erejében
Nem lesz mód a halál elkerülésében.
Akkor majd, mint úgy is mindenképp veszendő,
Leszek katonának kéntelen menendő.
Észzel is szükséges szolgálni a hazát,
S hát itthon a népnek hagyjuk csak a gazát?
Tessék akarkinek meg halni mellette,
De én majd csak élni próbálok érette.

Hadnagy

Menykőfi vala ez: vajon ki lehetett?
A katonaságnak ugyan befizetett.
Jól beszélt: nekem is az az ítéletem.
Ej! be megcserélném véle az életem.

I/224.

GYURKA

*S függeni a remény töredékeny fáján,
Az élet és halál közép barázdáján.*
De ha megmaradsz is, holtig való tere
Az a veszedelem keserves kenyere.
Vajmi kedvetlenség oly falatot rágni,
Melyért más lelkét kell testéből kivágni.
Az emberi véren vásárolt szeletek,

Már az óltár körül szolgálók sentsenek,
 Eli Fiainak a' kik segítsenek? Wam,
 Ugy vagon; mert sokat hús lopáson kapott
 A Templom gardija, kiket elis csapott.
 Kiekanis vált demek olyan ki szent felt,
 Mint az olos ember mikor Orpus élt,
 A' ki fényes dölben gondos vigyárral
 A' piaceron embert keresztet lampással.
 Sokan a' vén kímek voltak fanytanji,
 A' külső szeretés fajtan leányi,
 Kiknel arétt állott a' keszes, Fedele,
 Hogy undokagokat palástoják vele.
 A' finlett süzereg aloréris ruhája
 Szemfényvesztéseknek volt haruz larvaja.
 De a' femm pillogó nagy áhítatosaj
 Sentsenek mutatta a' mi volt gonosaj.
 Dölök a' többek közt ha meg kezdém Dudát,
 Suttog természetet rekkertő tudát.
 Borrad a' haj és vér olyan hőcsnyű sege,
 Hideglelés támad mind földön mind egen.
 Miért emlétem ama hülés aratt,
 Hol a' hülő fogott örök gyalaratot?
 Ugy is e' véteknék kemény papiróssa,
 Befűt a' Duna soha te nem mossa.
 Jobb hát az emberek erekeitől ki törlik,
 Mert az emlékezece illyektől hómöclik.
 Nemis álllok többet: 'Y a' t.

A' szent színmutatás és tsalás el-tűne,
 Szégyenlvén, hogy újjal mutattatik büne.
 S a' magyulag elött elpirult babona,
 Maga rejtésire Spanyol falat vona. (i)
 Így azt estve minden bagoly madarával,
 El-bújt, bozsfontatván a' fény látásával.
 Oh idő! a' ki látz hátra és előre, (k)
 Ugy az el-múltakra, mint a' jövendőre,
 Valld-meg, vólt é ennél nevezetesbb szárad,
 Bár fenékgig fel-hányd Történet tárházad?
 Nem fellyül lettek é minden reményfégen
 A' most esett dölgek, sőt a' lehetőfégen?
 De nem tsuda: tsuda nem-is történhetett,
 Míg egy tsuda tévő JOZSEF nem született.

M3. M3. M3.
 Nem szóllok már többet: jobb ha én meg-füznök,
 Hadd vadokodjanak ő magok a' bünök.
 Ugy-is e' tsudáknak olly ifszzonyú szája,
 Mellynek mennyre földre el-hallik lármája.

(i) Így nevezik azt a' ki-terjeszhető kárpitot, melly a' Nagy Uraknak; sőt már ebbén az őket, a' végső el-fregényedésig majmoló Világban, a' Vargáknak - is ágyok eleibe szokott vonatattni.
 (k) Ánusnak az eftendő Istenének, mind elől, mind hátul szemiet festettek, a' mesés Rómaiak, így akarván elől adni az el-múlt és jelen való időt. Példája a' dolgok el-inrézésébenn való okoságnak, mellynek az el-múltakar a' jelen valókkal öfzve kellettik nézni, hogy, az akkori környül állásoknak, a' mostaniak-kal való egyben körtetéséből, bólts következeseket hühasson-ki, a' maga jövendőbéli tselekedetire nézve. Pomey pag, 120,

Közlemények

A' hol a' mi szemünk nem akad üsvényre,
 Ott hozza a' dólgot véletlen nap fényre. *Job. 12:22.*
 A' bün kö közzül-is lám ki-ássa magát,
 A' hol nem látzik-is, érezteti szagát.
 Ambár a' Tengernek mélylégében esne,
 Ott-is ki-okádó Tzethalat keresne. 1
 Vagy a' Temérdek föld közepében volna,
 Onnan-is az égre kiáltván vádolna.
 Sok *Kain* öl *Abelt* tsak magánosságban,
 Nints tsak egy Madár-is társ a' gyilkosságban,
 A' Természet néma, bár látja: nem szólhat,
 Hát egy látatlan bünt kitsoda vádolhat?
 Sok *Dávid* *Bethsabet* lop a' Palotába, 2 *Sám. 11:4.*
 Ama nagy vétkeknek menedék hazába.
 'S ha tudnák-is dólgtát, fenki sem kérdezi,
 Mert azt a' Méltóság, 's hatalom fedezi.
 Vajjon ki hajtja fel az olyan fedelet?
 Ki ír egy Királyi bünről vád levelet?
 Bizony vagy a' Lélek, ki *Dávid*ban síra,
 Vagy a' kéz, mely régen *Balthásár*nak íra.

☪ ☪ ☪

Meg-tudta ezt a' hír, egyéb nem-is kellett,
 Azonnal *Román*nak minden hírével lett.
 El-híszem képtelen újjfagot hazuda,
 Mert követte szavát hihetetlen tsuda.
 Bámul a' ki halja most-is, ide alá
 Ő *Szentségét* Bétsbe bajt látni el-tsalá.
 Tett-is kéttlég kívül intést, vagy egyezést,
 De tett a' Király-is ilyen bölts kérdésést:
 „Az Anyaszentegyház van é az Országba?
 „Vagy inkább az Ország a' szent Társalágba?

Értekezés bünök amyica el' aradt,
 Hogy a' hofhu-siro" mincegy bele-faradt.
 Arézt rütsigotnak kúfejet fel bontá,
 Förtelmességeket fenékiig ki ontá;
 Mert az Isten ugyan vétkezni engedhet,
 De a' határon túl egy bünt sem szenvedhet.
 Hogy meg gátolhassa, ki nyilatkoztatja,
 Böltsesége szerint jóra igargaja;
 Mert most a' hetedik bent lakranentomban
 Tisztabbak, mint voltak a' bordély-klastromban.
 Arolta kérd a' Súr bánattól ücsülni,
 a' s'illyeder" föld terhétől kommyühi.
 Mivel meg szabadult két nagy malom köztől,
 Egy képmutatótól és egy Heverötől.

G Y U R K A.

Ótsém! a' mint látom, katonává lettél?

H U S Z Á R.

Igen bíz én bátyám! — —

G Y U R K A.

— — — Talám gombát ettél?
Hát ha majd véredet a' Török meg-ízfza?

Gyere, ne tréfáldj, az Ur hívá' vízfza.

Gondja háláadást érdemel, de kivált

Kegyres ígérlet az; hogy pénzén-is ki vált.

Szebb a' békesfégnak nyugodni ölében,

Mint a' fegyvereknek futni zörgésében.

'S függeni a' remény töredékény fájánj

Az élet és halál közép-barázdáján.

Van a' ditsősfégnak könnyebb lajtorjája,

Miért málnál tüzőn 's kard élen hozzája?

Az éfz az erőnél fellyebb ugró evet,

Nyerfz azzal szélessebb és magossabb nevet.

Vald meg barátkozni szebb-é, vagy gyűlölni?

Szaporítani-é nemedet, vagy ölni?

Születést nézni-é, vagy emberek holtát?

Nofza fontold meg jól a' dolog mívoltát.

Ambár kell-is lenni szükfégnak gonofznak;

Mellyen a' nagy elmék már meg-is nyugofznak.

Mert azt tapafztalják lenni elzközének

Sok hafznos, bölts, és szent tzél el érésének.

De a' mi méz lehet, miért lenne mérég?

'S Tenyélző állatból föld pusztító férég?

Mi okonn változna önként kelevénnyé

A' tag, a' melly magát tehetné szemfényyé?

Tq

De ha meg maradn is, hdtig való tere
 ar a' veszedelem keserves kenyere.
 Vajmi kedvetlenség ally falatot rágni,
 Mellyett más lelkét kell testéből ki rágni.
 Ar emberi véren vásárlott szeltek,
 Keserűbbel mint a' leg marosóbb rettek.
 Veszpen li tövestől a' ditsőség faja,
 Mellynek a' vezontaj mászó lajtorjája.

De kór sorsulid jobb ixhon vektogleri,
 Mint örök rettegés között reményleni.
 Késéges mentesség is, ölni frabadjára
 Tal egy nagy ravagyó lélek rovására.

Keserűbbek, mint a legmardosóbb retek.
S vesszen ki tövestől a dicsőség fája;
Melynek a vérontás mászó lajtorjája.
*Van a dicsőségnek könnyebb lajtorjája,
Miért másznál tüzön s kardélen hozzája?
Az ész az erőnél feljebb ugró evet,
Nyersz azzal szélesebb és magosabb nevet.
De közsorssal is jobb itthon vesztedgelni,
Mint örök rettegés között reményleni.
S kétséges mentség is ölni szabadjára,
Csak egy nagyravágyó lélek rovására.*

II/11.

*Kinek világánál a világtalanült
Buzgóság magától látni, s járnai tanulni.
Ő csillapította le a dühös lármát,
Eltörvén a lelkiismeretnek jármát.
Ő mondotta: Légyen! És lett világosság,
Melynél járt útra tért a tévedt okosság.
Szabadítani jött és nem árestomba,
Ez a másik JÓZSEF az új Égyiptomba;*

Könnyítvén a földet két nagy malomkötől,
Egy Képmutatótól és egy Heverőtől.

II/172.

„Fejünk fény, s mi tagok még homályosodunk?
Atyánk tűr, s mi fiak ebül marakodunk?”

Úgy van, mert nemzetünk dühödött Sajtz Leói,
(i)

S több olyan korpájú rossz jóakarói,
Aki szándékozván írni igaz magyart,
Vak szemet festenek néki, s vadkanagyart,
*Mintha már a legjobb hazafi a volna,
Aki hite mellett hunyt szemmel harcolna.*

Mondom az afféle füles oroszlánok,
(Rátok ily fő nevet vesztegetni szánok)
Hintik a buzgóság szemvakító porát,
Itatják a kegyes kegyetlenség borát,
Méz gyanánt a pohár ajkára vallást
Kenvén, melyből töltik a mérges javallást,
És míg hitelt adunk mintegy varázslóknak,
Az oly garaboncás fellegtámasztóknak,”

- (i) Ez az egri emberke, a *Magyar Kurir*ből is ugyan, amelyben az ökör világról nála nélkül ritka vagy csak sovány emlékezet vagyon, eléggé esmeretes, de leginkább kimutatta foga fehérít két ideitlen munkáival, melyeket nemrégiben minden szerző neve nélkül szöktetett világ eleibe. Egyiket nevezte *Igaz Magyarinak*, amelyben ő ezen józsefi pallérozott időnek és a nemes nemzetnek gyaláztatására, a jó magyart s igaz hazafit úgy írja le, mint a dühösségig buzgó embergyűlölőt. A másodikat pedig, *Erdély és Magyarország esméretének*, de aminémű Erdély és Magyarország csak az ő tökfeje golyóbisán vagyon. Magyarsága idegen nemzetbéli létére szenvedhető, matériája főképpen az említett két országoknak vallásbéli állapotjok, célja pedig az, hogy a magáén kívül minden vallásokat cáfolhasson, és azoknak derék követőit, nem oroszláni nemes indulattal, amint neve hozná magával, és józan okosságot győző erővel meghódoltassa, aminthogy azon alacsony lelkűséget legtermészetibb tulajdonságához képest el is követi *Trenken, G. Batthyány Aloisiuson, G. Teleki Józsefen, Pétzelin, Kazinczyn, Decsyn, Győrfin, a Kurir és Történetek íróin*, s több ilyeneken, akiknek neveit néki rágalmazni IX. parancsolat ellen való vétek. Mind ezek, mind minden munkái teljesek részrehajlással, dühös és hazug ráfogásokkal, embergyűlöléssel és gyűlöltetéssel, egymás üldözésére ingerlő példálózódásokkal, betyáros vagdalkozásokkal, és az eszelős tetetés s magamutogatás mellett közemberes ítéllettel; mely ókalendárium végire is alig illő papiros- és idővesztegetéseit elolvastam azzal a haszonnal, hogy tökéletlenségeket tanultam, melyek egy utálás és eltávoztatás végett esmerni szükséges részét teszik a tudománynak; és azzal a kárommal, hogy néhány játékos társalkodásra, következképpen hasznosabb hijábanvalóságra fordítható óráimat eltékozlottam. Felölök egy kis változtatással azt mondhatom *Fédrusként: Simplex liberrorum dos est, quod risum movent*: Az a hasznok, hogy okos embert nevetetnek.

II/282.

*Amely fegyver megölt egy oly vadállatot,
Az emberiségnek viitt szent áldozatot.*

Erővel kell bálni az olyan erővel,
Fővé lett, nem pedig választott fővel.

Végül pedig a sajtóhibák javítását közlöm (nem tartalmazza azokat, amiket a nyomtatott kötetben „Nyomtatásbéli hibák” alatt felsoroltak), a korábban megadott elvek szerint, illetve jelen esetben a sor száma is szerepel, a változtatások dőlten szedve, az eredeti szöveg zárójelben áll az új szó mögött:

II/66.; 36.: Természeti színét mással *nem* (meg) meszelte.

II/295.; 3.: Most meg Angliának egy *címembere*. (címer embere)

II/303.; lábjegyzet: *Asszony* (Aszsozy)

II/304.; 32.: Hanem térdig sáros *lábón és fekete szakállal*, (lábbal és)

II/305.; 8.: A *megpállott* (párlott) vetések is elbágyadtak a lágyban.

II/317.; 22.: Végre leve *egyetlen* (egyelten)-egy mentségek a szakadás,

II/363.; 22.: A tiszta erkölcsöt *piszkoló* (piszkáló) üszögöt.

II/376.; 5.: Szép volt a nemesség, *míg* (még) (amint megírták) / Csupán jutalomra érdemesek bírták

HERPAI PÉTER

A két „Uj Idők” 1919-ben. Az *Uj Idők* „szépirodalmi, művészeti és társadalmi képes hetilap” a Singer és Wolfner cég kiadásában, és Herczeg Ferenc, a vállalat legnevesebb írója szerkesztésében jelent meg 1894 óta. Az 1919-es évfolyam tehát a lap jubileumi, 25. évfolyama. Az ismert történelmi (a kortársak számára politikai) események miatt ünnepségre, ünneplésre nem került sor. A sors szeszélye folytán ugyanez lesz a helyzet az 50. évfolyammal is 1944-ben...

Az 1919-es év beköszöntekor Magyarország népköztársaság, államfője gróf Károlyi Mihály. Régi ellenfele Tisza Istvánnak és körének, amelybe beletartozott Herczeg Ferenc és Farkas Pál is, a cégalapító Wolfner József fia.

A forradalmi idők ellenére a lap igyekezett megmaradni a régi kerékvágásban. Az első számban (jan. 5.) szokás szerint két új regény közlését kezdi meg. Az eredeti magyar munka Csathó Kálmán (a cég és a lap íróinak egyik legtermékenyebb írója) műve *Pókháló* címmel. Minden lapszámot a külföldi regény zárja le (a két folytatásos mű mintegy keretezte a lapot), ezúttal B. M. Croker (a lap olvasói számára szintén jól ismert név) *Mary* című munkája. De itt, az első számban kezdik el közölni Herczeg Ferenc *Az élet kapuja* című hosszabb elbeszélését is. 1925-ben Horváth János irodalomtörténész majd e műre hivatkozva ajánlja Herczeget a Nobel-bizottság figyelmébe.

Bár a lap bevallottan politikamentes volt, azért a mindennapi élet most is megjelent az *Uj Időkben*. Ha másban nem, hát az újabb áremelkedés miatti felszólításban: akik nem fizetnek elő január 10-ig, azok már a felemelt, 12 koronás negyedévenkénti áron kapják a lapot. Az ún. időszerű képek között is sok meglepő, s a korra jellemző fotót láthatunk. Pl. az új államok bélyegeit – köztük a Fiume által kibocsátottakat (7. szám 132. old.); Gambetta-harcos (francia lovaskatona) a Nyugati pályaudvaron (2. 36.); az entente gazdasági bizottsága Budapesten (3. 39.); a szocialisták tüntető menete a kommunizmus ellen február 21-én (9. 161.); a köztársaság apoteózisa című szobor stb.

A lap eddig is gyakran közölte az államférfiak fotóját. Most Ebert német köztársasági elnök képét láthatjuk (8. 145.), írnak is róla pár szót (hogyan egyszerű és puritán életmódot folytat), majd két számmal később a felesége portréját is közlik (10. 186.) stb. És persze természetesen Károlyi Mihályét (3. 48.), hiszen ő az államfő. De itt vannak Gellért Oszkár és Herczeg Géza fotói is (7. 130.), akik éppen akkor lettek kormánybiztosok.

Az idők változása a szerkesztői üzenetekben is megfigyelhető: megjelennek bennük a „Vörös Gárda”, „Bolsevizmus és szerelem” stb. jellegű és problémák. Több olvasó érdeklődik a szocializmusról, Marxról stb. Nagyon kevés viszont a hirdetés, csak egy van minden számban: az utolsó